

ПРОЦЕСУАЛНИ ПРАВА НА ЗАПОДОЗРЕНИТЕ И ОБВИНЯЕМИТЕ ЛИЦА В НАКАЗАТЕЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО В РАМКИТЕ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ. ПРАВО НА ПИСМЕН И УСТЕН ПРЕВОД

Вихра Попхристова¹

Резюме: Член 82, параграф 2 от Договора за функционирането на Европейския съюз предвижда установяването на хармонизирани минимални стандарти, които трябва да се прилагат както при национални, така и при трансгранични дела относно положението на заподозрените и обвиняеми лица и жертвите на престъпления. Необходимостта от общи минимални стандарти има за цел да се повиши доверието в наказателно-процесуалните системи на всички държави членки, което да доведе до по-ефективно съдебно сътрудничество в атмосфера на взаимно доверие. Това зависи от редица параметри, включително механизмите за защита на правата на заподозрените и обвиняемите лица в рамките на наказа-

телното производство като общи минимални стандарти, улесняващи прилагането на принципа на взаимно признаване.

На 20 октомври 2010 г. Европейският парламент и Съветът приемат Директива 2010/64/ЕС относно правото на устен и писмен превод в наказателното производство. Ratio legis на тази директива е, че общите минимални стандарти, свързани с правото на устен и писмен превод на заподозрените и обвиняеми лица в наказателното производство следва да увеличат доверието в наказателноправните системи на всички държави членки.

Ключови думи: взаимно признаване, обвиняеми лица, процесуални права.

Сближаването на наказателнопроцесуалните системи на държавите – членки на Европейския съюз (ЕС) има значение, за да улесни наказателното преследване и борбата с престъпността на транснационално равнище, като използва инструменти за сътрудничество, основани на принципа на взаимното признаване. Взаимното признаване изисква взаимно доверие, а последното произтича от увереността, че всички държави-членки ще се справят със ситуации и проблеми в наказателноправната област по такъв хомогенен начин, който да позволява всяка държава да разчита на друга държава-членка, все едно че въпросът се разглежда от собствената национална правна система.

¹ Прокурор в Софийска районна прокуратура; докторант по наказателен процес в Академията на Министерството на вътрешните работи, ел. поща: vihrapophristova@abv.bg

Много често инструментите за взаимно признаване създават проблеми, свързани с липсата на взаимно доверие. Изискваното високо равнище на доверие между държавите-членки се основава на презумпцията, че основните права на участниците в наказателните производства ще бъдат спазвани и принципите, признати в член 6 от Договора за Европейския съюз (ДЕС)² и отразени в Хартата на основните права на ЕС (наричана по-нататък Хартата)³, ще бъдат зачитани. От друга страна, юриспруденцията на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) действа като основен фактор, определящ принципите и насоките за прилагането и спазването на Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи (ЕКПЧ или Конвенцията).⁴ На практика обаче: първо, предвид многообразието от договарящи държави (общо 47 на бр., от които 27 са държавите-членки на ЕС, подписали ЕКПЧ), тълкуването на юриспруденцията на ЕСПЧ е по-скоро нееднородно, което създава трудности при извличането на общи правила, приложими за всички договарящи държави; и второ, няма начини договарящите държави да бъдат задължени да адаптират и изменят законодателството си така, че да отговарят на изискванията, произтичащи от съдебната практика на ЕСПЧ.

В този контекст държавите-членки и европейските институции решават, че балансът между мерките за улесняване на наказателното преследване и процесуалните права на заподозрените или обвинените лица следва да бъде коригиран именно заради спазване изискването за справедливо функциониране на инструментите за взаимно признаване.

Тъй като правото на заподозрените и обвиняеми лица на справедлив съдебен процес е признато за основно право⁵, през 2004 г. Комисията представя първоначално предложение

² Консолидирана версия на Договора за Европейския съюз (ДЕС); Официален вестник на ЕС, С 115 от 9.05. 2008 г., чл. 6 от ДЕС:

„1. Съюзът зачита правата, свободите и принципите, определени в Хартата на основните права на ЕС от 7 декември 2000 г., адаптирана на 12 декември 2007 г. в Страсбург, която има същата юридическа сила като Договорите. Разпоредбите на Хартата не разширяват по никакъв начин определения в Договорите области на компетентност на Съюза.

Правата, свободите и принципите, съдържащи се в Хартата, се тълкуват съгласно общите разпоредби на дял VII на Хартата, уреждащи нейното тълкуване и прилагане, и като надлежно се вземат предвид разясненията в Хартата, които посочват източниците на тези разпоредби.

2. Съюзът се присъединява към Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи. Това присъединяване не променя областите на компетентност на Съюза, така както са определени в Договорите.

3. Основните права, както са гарантирани от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи и както произтичат от общите конституционни традиции на държавите членки, са част от правото на Съюза в качеството им на общи принципи.“

³ Харта на основните права на ЕС от 2000 г. Официален вестник на ЕС С 364/1, 18.12.2000 г.

⁴ Конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, изменена с протоколи № 11 и № 14. Рим, 4.XI.1950.

⁵ Според чл.6, 1 от ЕКПЧ: „Всяко лице, при решаването на правен спор относно неговите граждански права и задължения или основателността на каквото и да е наказателно обвинение срещу него, има право на справедливо и публично гледане на неговото дело в разумен срок от независим и безпристрастен съд, създаден в съответствие със закона. Съдебното решение се обявява публично, но пресата и публиката могат да бъдат отстранявани по време на целия или на част от съдебния процес в интерес на нравствеността, обществената и националната сигурност в едно демократично общество, когато това се изисква от интересите на непълнолетните лица или за защита на личния живот на страните по делото или, само в необходимата според съда степен, в случаите, когато поради особени обстоятелства публичността би нанесла вреда на интересите на правосъдието. 2: Всяко лице, обвинено в извършване на престъпление има минимум следните права: а) да бъде незабавно и в под-

ние за рамково решение на Съвета относно процесуалните гаранции в наказателното производство, но то не се приема поради различаващите се мнения на шест национални делегации. През 2009 г. дебатът се възобновява под правната рамка на Договора от Лисабон.⁶ В член 82, параграф 2 (предишен член 31 от ДЕС) от консолидирания текст на Договора за функционирането на Европейския съюз (ДФЕС)⁷ е предвидено, че съдебното сътрудничество по наказателноправни въпроси в ЕС се основава на принципа на взаимното признаване на присъдите и съдебните решения и включва сближаването на законовите и подзаконовите разпоредби на държавите-членки в следните области: взаимната допустимост на доказателства между държавите-членки; правата на лицата в наказателното производство; правата на жертвите на престъпления; други специфични аспекти на наказателното производство, които Съветът определя предварително чрез решение. За приемането на това решение Съветът действа с единодушие, след одобрение от Европейския парламент.

В този контекст през юли 2009 г. шведското председателство на ЕС представя пътна карта с оглед подобряване на защитата на заподозрените лица и на обвиняемите лица в рамките на наказателното производство и насърчаване на правото на справедлив съдебен процес в наказателното производство в целия Съюз.⁸ На 31 юли 2009 г.⁹ същото председателство представя и проект за резолюция, в който се очертават основанията и съдържанието на пътната карта. Инициативата има за цел да преодолее съществуващата безизходица след неуспеха или предишната инициатива на Комисията от 2004 г., като насърчи Европейската комисия да представи нови законодателни предложения, обхващащи мерките, включени в пътната карта, като се опита да даде отговори и решения на проблемите, свързани с процесуалните права в наказателните производства в целия ЕС.

През ноември 2009 г. Съветът приема пътна карта за укрепване на процесуалните права на заподозрените и обвиняемите лица в наказателното производство и приканва Комисията да представи специални предложения.

Резолюцията относно пътната карта се основава на следните съображения:

- ЕКПЧ представлява общата основа за защита на правата на заподозрените и обвиняеми лица в рамките на наказателното производство, което за целите на резолю-

робности информирано за характера и причините за обвинението срещу него на разбираем за него език; б) да има достатъчно време и възможности за подготовка на своята защита; в) да се защитава лично или да ползва адвокат по свой избор; ако не разполага със средства за заплащане на адвокат, да му бъде предоставена безплатно служебна защита, когато го изискват интересите на правосъдието; г) да участва в разпита или да изисква разпит на свидетелите, свидетелстващи против него, и да изисква призоваването и разпита на свидетелите на защитата да се извършват при същите условия; д) да ползва безплатно услугите на преводач, ако не разбира или не говори езика, използван в съда.“

⁶ Договор от Лисабон за изменение на Договора за Европейския съюз и Договора за създаване на Европейската общност, Официален вестник на Европейския съюз – С 306/1 от 17.12. 2007 г.

⁷ Консолидирана версия на Договора за Европейския съюз (ДЕС) и Договора за функциониране на Европейския съюз (ДФЕС), Официален вестник на Европейския съюз, С 115 от 9.05. 2008 г.

⁸ Председателство на Съвета на ЕС, Пътна карта с оглед насърчаване на защитата на заподозрените лица и на обвиняемите в рамките на наказателното производство, Брюксел, 1 юли 2009 г., документ № 11457/09, DROIEN 53, COPEN 120;

Проект за резолюция на Съвета относно пътна карта за укрепване на процесуалните права на заподозрени лица или на обвиняеми в рамките на наказателното производство, Брюксел, 31 юли 2009 г., документ № 12531/09, DROIEN 78, COPEN 150.

⁹ Резолюция на Съвета от 30 ноември 2009 г. относно пътна карта за укрепване на процесуалните права на заподозрени лица или на обвиняеми в рамките на наказателното производство. Официален вестник на Европейския съюз С 295/1, 4.12. 2009 г.

цията включва досъдебната и съдебната фаза. Конвенцията, както се тълкува от ЕСПЧ, е важна основа за взаимно доверие между държавите-членки и за укрепване на това доверие;

- Пространството на свободно движение и пребиваване в рамките на ЕС предполага премахване на вътрешните граници и все по-честото упражняване на правото на свободно движение и пребиваване, а това води до увеличаване на броя на лицата, участващи в наказателни производства в държава-членка, различна от тази, в която пребивават. В тези случаи процесуалните права на заподозрените и обвиняеми лица са от особено значение с оглед гарантиране на правото на справедлив процес;
- На равнището на ЕС е необходимо да се гарантира висок стандарт на безопасност за гражданите, както и да се преодолеят специфичните проблеми, които могат да възникнат, когато дадено лице е заподозряно или обвинено в наказателно производство;
- В заключенията на Европейския съвет от Тампере от 1999 г. (Заключение 37) се посочва, че в контекста на прилагането на принципа за взаимно признаване следва да се предприемат действия и по някои аспекти на процесуалното право, за които се смята, че са необходими общи минимални стандарти, с цел улесняване на прилагането на принципа за взаимно признаване при спазване на основните правни принципи на държавите-членки;
- Освен това в Хагската програма от 2004 г. се посочва, че по-нататъшното осъществяване на взаимното признаване, в качеството му на крайъгълен камък на съдебното сътрудничество, предполага разработването на равностойни стандарти за процесуални права в наказателни производства, основани на проучвания на съществуващото равнище на защита в държавите-членки при надлежно отчитане на техните правни традиции (точка III 3.3.1.). Във връзка с това Европейската комисия отбелязва, че укрепването на правото на защита е от жизненоважно значение, за да се запази взаимното доверие между държавите-членки и общественото доверие в ЕС;
- За да се подобрят процесуалните права на заподозрените лица и на обвиняемите, е необходим поэтапен подход, който да гарантира цялостна съгласуваност по отношение на пакета от бъдещи действия, като същевременно се обръща внимание на всяка отделна мярка.

Пътната карта призовава за конкретни действия в областта на процесуалните права, за да се гарантира справедливостта на наказателното производство, включително и съответните законодателни промени, както и други мерки за повишаване на доверието на гражданите относно това, че ЕС и неговите държави-членки ще защитават и гарантират техните права. Приложението към пътната карта определя поредица от мерки, които да бъдат взети като основа за бъдещи действия в шест основни области, в които са желателни законодателни или други инициативи, като всяка от тях е придружена от кратко обяснение:

1. Писмени и устни преводи – заподозряното или обвиняемо лице трябва да е в състояние да разбира случващото се и да бъде разбирано. Ако то не говори или не разбира езика, на който се провежда производството, ще има нужда от устен преводач и писмен превод на основните процесуални документи. Следва да се обърне особено внимание и на потребностите на заподозрените лица или обвиняемите с нарушени слухови функции;
2. Информацията относно правата и таксите – лице, заподозряно или обвинено в извършване на престъпление, следва да получи устно или, когато е целесъобразно, в писмен вид информация за своите основни права, напр. под формата на „декларация за правата“. Освен това такова лице следва също така да получи своевременно информация за характера и основанията на повдигнатото срещу него обвинение.

Лице, срещу което е било повдигнато обвинение, следва да има право в подходящ момент да получи информацията, необходима за подготовката на защитата му, при положение че това не засяга хода на наказателното производство;

3. Правни съвети и правна помощ – правото на заподозрените лица или на обвиняемите в рамките на наказателното производство на правен съвет (чрез адвокат) още на най-ранния му етап, е основно с оглед гаранциите за справедливостта на производството. Правото на правна помощ следва да гарантира ефективен достъп до горепосоченото право на правен съвет;
4. Комуникация с роднини, работодатели и консулски органи – заподозряно лице или обвиняем, който е лишен от свобода, своевременно бива информиран за правото си относно това поне едно лице, напр. роднина или работодател, да бъде уведомено за лишаването му от свобода, при положение че това не засяга хода на наказателното производство. Освен това заподозряното или обвиняемо лице, което е задържано в държава, различна от неговата, се информира за правото му компетентните консулски служби да бъдат уведомени за задържането му;
5. Специални гаранции за заподозрени лица или обвиняеми, които са уязвими – с оглед гарантиране на справедливостта на производството е важно да се обърне специално внимание на заподозрени лица или обвиняеми, които не могат да разбират или да следят съдържанието или значението на производството, например поради възраст, умствено или физическо състояние;
6. Предварително задържане – периодът, за който дадено лице може да бъде задържано, преди и по време на съдебното производство, варира значително в държавите-членки. Прекалено дългите периоди на предварително задържане се отразяват неблагоприятно на лицата, могат да засегнат съдебното сътрудничество между държавите-членки и не съответстват на ценностите, към които се придържа ЕС. Подходящи мерки в този контекст следва да се разгледат в Зелената книга.¹⁰

През октомври, 2010 г. ЕП и Съветът приемат Директива 2010/64/ЕС относно правото на устен и писмен превод в наказателното производство (наричана по-нататък Директива 2010/64/ЕС).¹¹ През май, 2012 г. те приемат Директива 2012/13/ЕС относно правото на информация в наказателното производство (т.нар. „декларация за правата“¹²). През октомври 2013 г. Парламентът и Съветът приемат Директива 2013/48/ЕС относно правото на достъп до адвокат в наказателното производство и правото на уведомяване на трето лице при задържане.¹³

¹⁰ Относно правата на обвиняемите лица в българския наказателен процес, вкл. и в историческа ретроспекция и развитие, вж. подробните публикации: Вучков, В. (2023). Доказателствени средства в наказателното производство – същност и видове. София: Сиела, 114 – 274.; Вучков, В. (2024). Наказателен процес (профилиран учебник за полицейски служители на младши изпълнителски длъжности). София: Св. Георги Победоносец, 36 – 43; 84 – 94; 220 – 224.

¹¹ Директива 2010/64/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 20 октомври 2010 г. относно правото на устен и писмен превод в наказателното производство. Официален вестник на Европейския съюз L 280/1 от 26.10. 2010 г.

¹² Директива 2012/13/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 22 май 2012 г. относно правото на информация в наказателното производство. Официален вестник на Европейския съюз L 142/1 от 1.6.2012 г.

¹³ Директива 2013/48/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 22 октомври 2013 г. относно правото на достъп до адвокат в наказателното производство и правото на комуникация при задържане. Официален вестник на Европейския съюз L 294/1 от 6.11. 2013 г.

През юни 2011 г. Европейската комисия публикува Зелена книга относно прилагането на законодателството на ЕС в областта на наказателното правосъдие в областта на задържането.¹⁴ През декември, 2011 г. Парламентът приема резолюция, в която призова за приемането на общи стандарти на ЕС за условията на задържане. На 27 ноември, 2013 г. Комисията представя пакет от законодателни предложения с цел допълване на пътната карта за процесуалните гаранции.

Трите директиви предвиждат засилени мерки относно презумпцията за невиновност и правото на лицата да присъстват на съдебния процес; специални гаранции за непълнолетните заподозрени или обвиняеми лица в наказателното производство, както и временна правна помощ за заподозрените и обвиняемите.¹⁵

ПРАВО НА ПИСМЕН И УСТЕН ПРЕВОД В НАКАЗАТЕЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО

Директива 2010/64/ЕС е приета по инициатива на Кралство Белгия, Федерална република Германия, Република Естония, Кралство Испания, Френската република, Италианската република, Великото херцогство Люксембург, Република Унгария, Република Австрия, Португалската република, Република Румъния, Република Финландия и Кралство Швеция.

Въпреки че всички държави-членки на ЕС, са страни по ЕКПЧ, опитът показва, че все още съществуват проблеми във връзка с нарушения на Конвенцията, които подкопават взаимното доверие – това се подчертава в преамбюла на Директивата, заедно с целта да се подобри прилагането на член 6 от ЕКПЧ и на член 47 и 48 от Хартата, които утвърждават правото на справедлив съдебен процес и зачитането на правото на защита.

Директива 2010/64/ЕС се основава и на принципите, посочени в член 6, параграф 3 от ЕКПЧ: „Всяко лице, обвинено в извършване на престъпление, има минимум следните права: а) да бъде незабавно и в подробности информиран за характера и причините за обвинението на разбираем за него език и е) да ползва безплатно услугите на преводач, ако не разбира, или говори езика, използван в съда.“ В този контекст следва да се разгледа практиката на ЕСПЧ от последните пет години, преди приемане на директивата, за да се разбере начина, по който Съдът тълкува минималните стандарти относно правото на устен и писмен превод, впоследствие обективирани в Директивата.

Едно от последните решения във връзка с правото на превод е делото Baytar срещу Турция.¹⁶ Г-жа Gülüstan Baytar, родена през 1949 г. и живееща в Кан (Турция), е арестувана два пъти през същата година, след като персоналът на затвора, в който е посетила брат си, намира при обиск на тялото ѝ документи, свързани с дейността на Кюрдската работническа партия (ПКК). Брат ѝ е задържан в затвора във връзка с дело, свързано с ПКК. За

¹⁴ Укрепване на взаимното доверие в европейското съдебно пространство – Зелена книга относно прилагането на законодателството на ЕС в областта на наказателното правосъдие в областта на задържането. Брюксел, 14.6. 2011 г. (COM) 2011 327 final

¹⁵ Относно съвкупността от правни инструменти на ЕС, регламентиращи значителна част от гаранциите за спазване на процесуалните права на заподозрените, пострадали лица и обвиняемите, вж. Недялкова, Е. Процесуални права на обвиняемите лица в наказателното право на Европейския съюз. Сборник научни трудове от Международна научна конференция „Права и сигурност“. София, Издателство на Нов български университет, 2023, с. 153 – 155.

¹⁶ ЕСПЧ (2e afd.) № 45440/04, 14 октомври, 2014 г. (Baytar/Турция)

първи път, на 30 април, 2001 г. тя е разпитана от жандармерията, а на 1 май, с. г. е разпитана от районния прокурор пред Районния съд. Тъй като е неграмотна, тя подписва дадените от нея обяснения със своя пръстов отпечатък. След разпитите, г-жа Baytar е задържана под стража и е освободена на 5 юли, 2001 г. На 27 септември, 2001 г. Съдът за държавна сигурност на Кан я оправдава, като кредитира нейната версия на събитията. За втори път, след като е била разпитана, прокурорът е поискал задържането ѝ под стража. Прокурорът посочва, че на г-жа Baytar е било припомнено правото ѝ на адвокатска защита, но тя се е отказала от това право. Срещу нея е заведено дело пред съдия от Районния съд. Тъй като счита, че не говори достатъчно свободно турски език, съдията иска от член на семейството ѝ, който чакал извън съдебната зала, да действа като устен преводач. На 18 декември, 2001 г., след съдебното заседание, г-жа Baytar е задържана под стража и срещу нея е повдигнато обвинение за членство в незаконна въоръжена организация, а при условията на алтернативност – за подпомагане на такава организация. По време на съдебните заседания г-жа Baytar е подпомагана от адвокат и преводач. На 22 май, 2002 г. г-жа Baytar е осъдена на три години и девет месеца лишаване от свобода за подпомагане на незаконна въоръжена организация. Три пъти Върховния съд на Турция отменя съдебното решение поради допуснати процесуални нарушения. Накрая г-жа Baytar е осъдена на една година и три месеца лишаване от свобода за опит за оказване на помощ на незаконна въоръжена организация. Г-жа Baytar се оплаква пред Съда в Страсбург, че не е имало преводач, който да ѝ помогне, докато е била задържана от полицията, и че това е довело до нарушаване на правото ѝ на справедлив съдебен процес.

Съдът потвърждава, че изискванията на член 6, параграф 3, буква „е“ от ЕКПЧ трябва да се разглеждат като специфични аспекти на правото на справедлив съдебен процес, гарантирано от член 6, параграф 1 от ЕКПЧ. Правото на безплатна помощ от преводач за обвиняем, който не може да разбира или не говори езика, използван в съда, се прилага не само за устни изявления, направени по време на съдебните заседания, но и за превод на документи и протоколи във фазата на досъдебното производство.

В настоящия случай съдът посочва, че: „Безспорно е, че нивото на владеене на турски език от обвиняемата е наложило помощта на преводач. Както районният съд, така и въззивния съд са решили, че тя се нуждае от преводач. Решението за отказ от това право може да бъде взето само от лице, което разбира ясно последствията от такъв отказ“.¹⁷ Съдът е на мнение, че тъй като г-жа Baytar не е могла да отговаря на зададените ѝ въпроси в досъдебното производство и поради тази причина не е била запозната точно и в детайли с повдигнатите срещу нея обвинения, тя не е била в състояние да прецени последиците от отказа си от правото да не дава обяснения или от правото си да бъде подпомагана от адвокат. Следователно е спорно дали изборът, направен от г-жа Baytar без помощта на преводач, е бил напълно информиран. Съдът приема, че този първоначален порок е имал отражение върху другите ѝ права и по този начин е накърнена справедливостта на производството като цяло. Освен това съдията очевидно не е проверил квалификацията на преводача. Изводът на ЕСПЧ е, че непредоставянето на преводач на г-жа Baytar, докато е била задържана под стража, води до нарушение на член 6, параграф 3, буква „е“ от Конвенцията, във връзка с член 6, параграф 1.

Друг пример във връзка с нарушение на правото на справедлив процес заради правото на устен и писмен превод, е случаят Diallo срещу Швеция.¹⁸

При влизането ѝ в Швеция на 24 февруари, 2006 г. у г-жа Diallo са намерени 988.6 гр хероин. Тя е разпитана от митнически служител. Според доклада разпитът е проведен на

¹⁷ ЕСПЧ (2e afd.) № 45440/04, 14 октомври, 2014 г. (Baytar срещу Турция)

¹⁸ ЕСПЧ, № 13205/07, 5 януари, 2010 г. (Diallo с/у Швеция)

френски език и г-жа Diallo не желаела да присъства адвокат. С решение от 26 май, 2015 г. Районният съд обявява г-жа Diallo за виновна за трафик на наркотици. Както г-жа Diallo, така и прокурорът обжалват това решение пред Апелативния съд, който изслушва митническият служител, провел първия разпит като свидетел. Митническият служител (жена) счита, че е достатъчно квалифицирана, за да проведе разпита на френски език, който език е научила в училище. В продължение на осем години тя е живяла във френскоговорящо семейство, тъй като бившият ѝ съпруг е френски гражданин и говори френски език на децата си. Накрая г-жа Diallo е осъдена за трафик на наркотици на девет години лишаване от свобода. Тя се оплаква пред ЕСПЧ, като се позовава на член 6 от Конвенцията, тъй като не ѝ е била предоставена помощ от квалифициран преводач по време на първия разпит. Г-жа Diallo твърди, че познанията на митническият служител по френски език са недостатъчни и че поради това записът от разпита е погрешен и се ограничава до кратко резюме, вместо дословен превод.

ЕСПЧ отбелязва: „Етапът на разследването е от решаващо значение за развитието на наказателното производство, тъй като доказателствата, получени по време на този етап, определят рамката на повдигнатото обвинение. Помощта на преводач следва да се предоставя по време на етапа на разследването, освен ако с оглед на конкретните обстоятелства във всеки отделен случай не се докаже, че съществуват наложителни причини за ограничаване на това право“.¹⁹ В този случай не се установява ограничаването на достъпа до преводач. Съдът приема, че Апелативният съд е упражнил в достатъчна степен контрол върху адекватността на езиковите познания на митническият служител. Съдът счита, че г-жа Diallo е получила достатъчна езикова помощ по време на първия разпит, проведен от шведския митнически служител. Впоследствие всеки път, когато е разпитвана г-жа Diallo, е участвал квалифициран преводач. В този случай Съдът не установява нарушение на правото на справедлив съдебен процес.

В друго дело – Джаман срещу Турция²⁰, Съдът решава, че следва да е налице баланс между езиковите познания на обвиняемия и естеството на престъплението, в което е обвинен, както и че при всяка комуникация между обвиняемия и националните органи следва да се направи преценка дали нивото на сложност на езика изисква присъствието на преводач.

Г-жа Султан Джаман, от кюрдски произход, е неграмотна. Тя напуска Турция, когато е на 12 годишна възраст. На 19 февруари, 2004 г. е задържана от полицията въз основа на сведения от разузнаването, че е член на незаконната организация PKK. При задържането ѝ е установено, че притежава фалшива лична карта. Съгласно протокол от 19 февруари, 2004 г., в който са обяснени правата на задържаното лице, на жалбоподателката е напомнено за правото ѝ да запази мълчание и е била уведомена, че може да поиска съдействие от адвокат. Г-жа Джаман подписва този протокол със своя пръстов отпечатък и заявява, че не желае да бъде представлявана от адвокат. На 20 февруари, 2004 г. тя е разпитана от полицията в отсъствието на адвокат и преводач и подробно описва участието си в незаконната организация. На 21 февруари, 2004 г. е отведена пред прокурора и по време на разпита ѝ се представлява от адвокат. Тогава тя се възползва от правото си да не дава обяснения, но прокурорът продължава да ѝ задава въпроси. Г-жа Джаман признава, че е използвала фалшива лична карта. Пред съдия-следователя, при липса на адвокат, г-жа Джаман оттегля своите обяснения, дадени пред полицията, като казва, че те са дадени под натиск. Когато производството е образувано пред Съда за държавна сигурност в Измир, този съд разрешава на г-жа Джаман да ползва помощта на преводач. Накрая, на 26 октомври, 2004 г. г-жа Джаман е осъдена на 12 години и 6 месеца лишаване от свобода. При осъждането ѝ Съдът взи-

¹⁹ ЕСПЧ, № 13205/07, 5 януари, 2010 г. (Diallo c/y Швеция)

²⁰ ECHR (2e section) nr. 35292/05, 5 April 2011 (Şaman v. Turkey)

ма предвид обясненията на г-жа Джаман, дадени пред полицията и показанията на трима свидетели, които потвърждават, че г-жа Джаман е член на ПКК.

В решението си Съдът в Страсбург потвърждава, че член 6, параграф 3 от Конвенцията е приложим от момента на задържане на обвиняемия и справедливостта на съдебния процес може да бъде сериозно накърнена от първоначалното неспазване на тази разпоредба. По това дело Съдът решава, че: „като се има предвид значението на етапа на разследването, Съдът не е убеден, че жалбоподателката е разбрала в достатъчна степен въпросите, които ѝ се задават, или че е била в състояние да се изрази адекватно на турски език, или поне не до степен, която би обосновала позоваването на нейните обяснения като доказателство срещу нея по време на съдебния процес“. Поради това Съдът стига до заключението, че е налице нарушение на член 6, параграф 3, буква „е“, като се произнася и относно нарушението на член 6, параграф 3, буква „с“ – липса на съдействие от страна на адвокат.

По делото *Katrtsch* срещу Франция²¹ Съдът се произнася по различен начин. Г-н *Vladlen Katritsch* има руско гражданство и живее във Франция от февруари, 2000 г. със съпругата и детето си, което посещава училище във Франция. Г-н *Katrtsch* работи като спортен треньор. През октомври, 2000 г. г-н *Katrtsch* е обвинен в кражба с взлом, незаконно пребиваване във Франция и използване на фалшиви документи. Той е задържан под стража. Когато се явява пред съдия-следовател, му е назначен преводач. След като делото е изпратено на Наказателния съд в Компейн, той подава молба да бъде освободен. Молбата му е отхвърлена. Той обжалва пред съда в Амьенс и е освободен. И в двете съдилища г-н *Katrtsch* е подпомаган от преводач. На 3 януари първоинстанционният съд го осъжда за деянията, в които е обвинен, на дванадесет месеца лишаване от свобода. Г-н *Katrtsch* не присъства на съдебния процес. На 3 юли, 2003 г. по време на полицейска проверка г-н *Katrtsch* е уведомен за съдебното решение. Той го обжалва, но не се явява пред съда, като излага твърдението, че по това време е болен. Съдът го осъжда отново на една година лишаване от свобода. Г-н *Katrtsch* обжалва и се явява пред Касационния съд на 23 октомври, 2006 г., където иска да бъде представляван от упълномощения си защитник и да бъде подпомаган от преводач. На 27 ноември, 2006 г. Касационният съд потвърждава присъдата за престъпленията, в които е обвинен г-н *Katrtsch* и го осъжда на една година затвор и забрана за престой във Франция за срок от пет години. След приключване на производството пред Касационния съд, г-н *Katrtsch* се обръща към Европейския съд в Страсбург, като твърди, че в Апелативния съд той не е бил представляван от адвокат и не е бил подпомаган от преводач, както и че не е имал съдействие от адвокат при подготовката на неговата защита.

Съдът припомня, че правото на безплатна помощ от преводач по член 6, параграф 3, буква „е“ от Конвенцията е не само за устни изявления по време на съдебния процес, но и за писмени документи в досъдебната фаза. „Обвиняемият, който не разбира или не говори езика на производството, има право на безплатна помощ от преводач, така че всеки документ от производството, който е необходим за справедлив съдебен процес, да му бъде прочетен и преведен. Националните съдилища са тези, които трябва да гарантират справедливостта на производството, включително евентуалната липса на писмен или устен превод за обвиняемия, който не е роден в страната, в която се води производството“. В това дело Съдът взема предвид условията на живот на г-н *Katrtsch* във Франция от 2000 г. насам и факта, че докато е в затвора през 2006 г., той е попълнил във формуляр за своя „наказателнонаправен статус“, че говори френски език. Съдът решава, че не е налице нарушение на член 6, параграф 3, буква „е“ от Конвенцията.

²¹ ECHR (5th section) nr. 22575/08, 4 November 2010 (*Katrtsch v. France*)

По делото на г-н Давид Хованезиан²² срещу Република България, Съдът в Страсбург постановява че не е налице нарушение на член 6, параграф 3, буква „е“ от Конвенцията, тъй като обясненията, дадени от г-н Хованезиан без преводач в полицейския участък, не са взети предвид от съдилищата, за да се постанови присъдата срещу него.

Г-н Давид Хованезиан има арменско гражданство и идва да живее в Пловдив през ноември, 1997 г. Той работи като механик и говори малко български език. На 2 септември, 1999 г. същият е арестуван от полицията и е уведомен, че е заподозрян в нападението на двама души с нож. Той признава фактите и заявява, че разбира какво му е казала полицията на български език. На 3 септември, 1999 г. е обвинен в опит за убийство на повече от едно лице. Той е уведомен, че има право да бъде представляван от адвокат. Същия ден е изслушан за първи път от полицейски инспектор в присъствието на адвокат и преводач. По време на цялото наказателно производство г-н Хованезиан е представляван от адвокат и ползва помощта на преводач. На 2 юли, 2002 г. г-н Хованезиан е осъден на шестнадесет години лишаване от свобода за опит за убийство. Апелативният и Касационният съд потвърждават първоинстанционната присъда.

Г-н Хованезиан се обръща към ЕСПЧ като твърди, че е налице нарушение на член 6, параграф 3, буква „е“, тъй като през първите 24 часа от задържането му е бил разпитан от полицията без участието на преводач. Съдът приема, че: „От значение е, ако отсъствието на адвокат и преводач през първите 24 часа от задържането му е могло да накърни правото на обвиняемия на справедлив съдебен процес. Тъй като националното българско законодателство не приема като доказателство обясненията, дадени от заподозрения пред полицията в началния етап, преди да му е повдигнато обвинение и тези негови обяснения не са послужили при вземане на решението на съда в подкрепа на присъдата му, правото на жалбоподателя на справедлив съдебен процес не е било нарушено.“

Що се отнася до приложното поле на Директива 2010/64/ЕС, в преамбюла ѝ се посочва, че правото на устен и писмен превод за лицата, които не говорят или не разбират езика на производството, е залегнало в член 6 от ЕКПЧ. Директивата има за цел да гарантира тези права, които съответстват на Конвенцията и на Хартата, следвайки тяхното тълкуване в съответната съдебна практика на ЕСПЧ и на Съда на Европейския съюз.

Директивата, адресирана до държавите-членки на ЕС (чл. 12), се отнася до мярка А от пътната карта, в която се определят общи минимални правила, които да се прилагат в областта на устния и писмения превод, като крайната ѝ цел е двойна – от една страна, да се гарантира правото на справедлив съдебен процес на всички видове лица, без значение на техният правен статут или гражданство, и от друга страна, да се засили взаимното доверие между държавите-членки, като се повиши доверието в техните наказателноправни системи.

Съгласно съображение 32 от преамбюла на Директивата, тя установява минимални правила, тъй като държавите-членки могат „да разширят правата, посочени в директивата, за да осигурят по-високо равнище на защита и в ситуации, които не са изрично уредени в настоящата директива. Равнището на защита никога не следва да бъде под стандартите, определени от ЕКПЧ или Хартата, съгласно тълкуването им в съдебната практика на ЕСПЧ или на Съда на Европейския съюз.“

Принципът на запазване на равнището на защита е посочен в чл. 8 от Директивата, като изрично се посочва, че нищо в нейния текст не трябва да се тълкува ограничително, като ограничаващо или дерогиращо което и да е от правата и процесуалните гаранции, гарантирани от Конвенцията, Хартата или други съответни разпоредби на международното право или правото на държавите-членки, които могат да осигурят по-високо равнище на защита.

²² ЕСПЧ № 318114/03 (5то отделение), 21 декември, 2010 г. (Хованезиан срещу България)

Директивата предвижда задължение за полагане на грижа за заподозрените или обвиняеми лица, които са в потенциално уязвимо положение, по специално поради физически увреждания, които засягат способността им да общуват ефективно. В такива случаи съответните органи (вкл. и съдебни, прокурорски или полицейски) гарантират, че тези лица „са в състояние да упражняват ефективно правата, предвидени в настоящата директива, като вземат предвид всяка потенциална уязвимост, която нарушава способността на тези лица да следят производството и да бъдат разбирани, и като вземат подходящи мерки, за да гарантират тези права“ (преамбюл, съображение 27).

Както устният, така и писменият превод се предоставят на родния език на заподозряното лице или обвиняемия или на всеки друг език, който те говорят или разбират, за да могат те да упражнят напълно правото си на защита и за да се гарантира справедливостта на производството.

Понятието за документи от съществено значение е разгледано в преамбюла на директивата – съображение 30. Определени документи следва винаги да бъдат считани за такива от съществено значение и поради това следва да бъдат преведени. Такива са: „всяко решение за решение за лишаване от свобода, всяко обвинение или обвинителен акт и всяко съдебно решение. Компетентните органи на държавите-членки решават по собствена инициатива или по искане на заподозрените лица или обвиняемите, или на техния защитник кои други документи са от съществено значение за гарантиране на справедливо производство и които поради това следва също да бъдат преведени.“

Държавите-членки осигуряват механизми за проверка относно това дали заподозрените или обвиняеми лица говорят и разбират езика на наказателното производство, като предоставят помощ на преводач, в случай че не владеят такъв език. Когато се определя дали е необходим писмен и устен превод въз основа на оценка на познанията на заподозрените лица или обвиняемите по езика на производството, заинтересованите лица имат право да оспорят решенията, с които се установява, че не е необходим превод. Това право се упражнява в съответствие с процедурите на националното право на всяка държава-членка, без значение дали решението е постановено в рамките на национално производство или производство по европейска заповед за арест (ЕЗА).

Държавите-членки гарантират ефективен контрол върху адекватността и качеството на устния и писмения превод, като предоставят на компетентните органи възможност за смяна на назначения устен преводач, когато качеството на устния превод се счита за недостатъчно, за да се гарантира правото на справедлив съдебен процес.

Съгласно член 1 Директивата се прилага за правото на устен и писмен превод в наказателното производство и в производството за изпълнение на ЕЗА. Това право се упражнява от момента, в който лицата са официално уведомени, че са заподозрени или обвинени в извършването на престъпление, до приключването на производството. Това означава, че не се изисква наказателно съдебно производство *stricto sensu*, а от първия момент заподозряното лице или обвиняемият пред полицейските служители или съответните органи, различни от съдебните, има право да поиска устен и писмен превод. Въпреки това, за леки престъпления, разглеждани от органи, различни от съд, компетентен по наказателни дела, Директивата се прилага само за етапа на обжалване пред съда, а не за цялото производство.

Това приложно поле обхваща наказателното производство до вземането на решение относно това дали обвиняемият е извършил престъплението, включително, когато е приложимо, постановяването на присъдата и произнасянето по евентуално обжалване. Това означава, че етапът на изпълнение на наказанието не е включен в приложното поле на Директивата, въпреки че държавите-членки са свободни да установят, че правото на устен и писмен превод ще бъде предоставено и на този етап. И накрая, съгласно член 1, параграф 4 – директивата не засяга националното законодателство относно присъствието на защит-

ник на всяка фаза от наказателното производство, нито националното законодателство относно правото на достъп на заподозряно лице или обвиняем до документи в наказателното производство.

Що се отнася до разходите за устен и писмен превод, те се поемат от държавите-членки независимо от резултата от производството (член 4), което означава, че дори ако заподозрените лица и обвиняемите в крайна сметка са осъдени, тези разходи не се поемат от тях. Те включват разходите, свързани със самия устен и писмен превод, плюс видеоконферентна връзка за целите на дистанционния устен превод, а когато е целесъобразно, и предоставянето и използването на инструменти, които се разработват в контекста на европейското електронно правосъдие, напр. информацията относно съдилища с оборудване или ръководства за видеоконферентна връзка (съображение 28).

В производство за изпълнение на ЕЗА, изпълняващата държава-членка е тази, която осигурява устен и писмен превод при необходимост и същата държава поема съответните разходи (член 2 параграф 7 от Директивата).

Съгласно член 2, параграф 1 от Директивата за заподозрените лица или обвиняемите, които не говорят или не разбират езика на наказателното производство, се осигурява устен и писмен превод незабавно от момента, в който са пред разследващите и съдебни органи, включително по време на разпит от полицията, и от този момент нататък – по време на всички съдебни заседания и на всички необходими междинни изслушвания, до приключването на производството и обжалването. Държавите-членки гарантират, че когато е необходимо за гарантиране на справедливо производство се осигурява устен превод за контактите на заподозрените лица или на обвиняемите с техния защитник в пряка връзка с всеки разпит или изслушване по време на производството, или с обжалването или подаването на други процесуални молби (член 2, параграф 2 от Директивата). Съгласно член 2, параграф 7 от Директивата при производство за изпълнение на ЕЗА изпълняващата държава-членка осигурява устен превод когато това е необходимо, при условията, установени в Директивата. На заподозрените или обвиняемите лица, които имат слухови или говорни увреждания, се предоставя специална подходяща помощ (член 2, параграф 3 от Директивата).

Преценката кога дадено лице разбира езика на производството може да има някои нюанси, на които следва да се обърне внимание, поради което изглежда от решаващо значение да се създаде механизъм за проверка дали следва да се изисква устен превод или не. В някои случаи дадено лице може да владее добре езика, но не достатъчно добре, за да му гарантира, че ще разбере всички детайли, които могат да бъдат важни за задълбоченото познаване на обвиненията срещу него и за упражняването на правото на защита. Поради тази причина държавите-членки гарантират, че съществува механизъм в националното законодателство за оспорване от заподозрените лица и обвиняемите на решение, констатиращо, че не е необходим устен превод, а когато е предоставен устен превод – възможност да подадат жалба, че качеството на превода не е достатъчно за гарантиране на справедливо производство. Това означава, че всяка държава-членка определя подходящите начини за оспорване на решението, ако то е взето на полицейско равнище (пред съответния съд или прокурор) или когато е постановено от съд чрез обжалване пред по-висшестоящ съд.

Що се отнася до техническите начини за извършване на устния и писмения превод, член 2, параграф 6 от Директивата позволява използването на комуникационни технологии като видеоконферентна връзка, телефон или интернет, „...освен ако физическото присъствие на устния преводач е необходимо, за да се гарантира справедливостта на производството.“

По отношение на начина на предоставяне на писмен превод, като изключение от общото правило, установено в член 3, параграфи 1, 2, 3 и 6, т.е. преводът се предоставя в писмен вид „устен превод или устно резюме на основните документи може да бъде предоста-

вено вместо писмен превод, при условие че този устен превод или устно резюме не засяга справедливостта на производството.“

По същия начин член 3, параграф 8 от Директивата предвижда възможността за отказ от правото на писмен превод на документи от съществено значение, след като заподозрените лица или обвиняемите са получили предварителен правен съвет или по друг начин са били напълно запознати с последствията от този отказ и отказът е еднозначен и направен доброволно.

Както и при устния превод, решението, с което се отказва писмен превод, или когато е предоставен – неговото качество, може да бъде оспорено от заподозрените лица или обвиняемите съгласно националното право на държавите-членки (член 3, параграф 5 от Директивата).

По отношение на изпълнението на ЕЗА, изпълняващата държава-членка гарантира, че нейните компетентни органи предоставят писмен превод на заповедта на всяко лице, срещу което е образувано такова производство, което не разбира езика, на който е съставена ЕЗА или на който тя е преведена от издаващата държава-членка. (Член 3, параграф 6 от Директивата).

Съгласно член 7 от Директивата държавите-членки гарантират, че когато заподозряното или обвиняемо лице е било обект на разпит или изслушване от разследващ или съдебен орган с помощта на устен преводач и когато в присъствието на такъв орган е предоставен устен превод или устно резюме на документи от съществено значение, това трябва да бъде отбелязано в протокол в съответствие с националното законодателство на съответната държава-членка. В член 5, параграф 1 от Директивата се посочва, че държавите-членки отговарят за осигуряването на необходимото качество както за устния, така и за писмения превод, предоставен съгласно членове 2 и 3. За да се осигури такова високо ниво на качество, съществуват два вида мерки. От една страна, държавите-членки следва да създадат регистър или регистри на независимите писмени и устни преводачи, с необходимата квалификация, като тези регистри се предоставят на разположение на защитника и на съответните органи. От друга страна, директивата предвижда да се осигури достатъчно качествен устен и писмен превод, за да се гарантира справедливостта на производството (членове 1.8 и 3.9), както и възможността за подаване на жалба, когато заподозрените лица или обвиняемите не считат това качество за достатъчно (членове 1.5 и 3.5). Наред с качеството на предоставения устен превод, съгласно член 5, параграф 3 от директивата държавите-членки гарантират поверителност по отношение на устния и писмения превод.

Директивата е следвало да бъде транспонирана от държавите-членки на ЕС до 27 октомври, 2013 г. Не всички държави-членки са транспонирали директивата своевременно, както е посочено в съответния доклад на Комисията, в който се отбелязва, че 16 държави-членки не са транспонирали и/или не са уведомили в определения срок за своите правила за прилагане съгласно Директивата.

В България директивата е транспонирана със закъснение.²³ Българският законодател прави съответните промени само в Наказателно-процесуалния кодекс (НПК)²⁴ и така въвежда изисквания за писмения и устен превод само в наказателното производство, но не и в другите две – производство по изпълнение на ЕЗА и съдебното производство по обжалва-

²³ Транспонирането ѝ е извършено посредством Закона за изменение и допълнение на НПК (ЗИД-НПК) – Обнародван в ДВ, бр. 21 от 8.03. 2014 г.

²⁴ Обнародван в ДВ, бр. 86 от 28.10.2005 г., в сила от 29.04.2006 г., последно изм. и доп. ДВ, бр. 39 от 1.05. 2024 г.

не на административни наказания. Това прави транспонирането на директивата непълно.²⁵ Измененията в НПК се изразяват в допълнение на чл. 55, ал. 3 от НПК, впоследствие изменена с ДВ бр. 7 от 2019 г. като ал. 4 и във въвеждане на нова глава тридесета „а“, озаглавена „Особени правила за разглеждане на дела за престъпления, извършени от лица, които не владеят български език“.

Разпоредбата на чл. 55, ал. 4 от НПК изброява процесуалните актове, които задължително се превеждат на обвиняемия. Това са: постановлението за привличане на обвиняем; определенията на съда за вземане на мярка за неотклонение; обвинителния акт; постановената присъда; решението на въззивната инстанция и решението на касационната инстанция. В правната литература се отбелязва, че по българския НПК обвинение се повдига и с протокола от първото действие по разследването срещу лицето (чл. 219, ал. 2 НПК; чл. 356, ал. 4 от НПК), а по дела от частен характер обвинение са повдига с частната тъжба и разпореджането на съдия-докладчик, с което се прави правната квалификация на фактите, описани в тъжбата на пострадалия. Настоящата редакция на чл. 55, ал. 4 не предвижда задължителен превод на тези актове.

В глава тридесета „а“ от НПК се възпроизвеждат изцяло изискванията на Директивата. Заслужава да се отбележи обстоятелството, че докато директивата признава само правото на отказ от писмен превод, НПК разширява съдържанието на това право, като в чл. 395в, ал. 1 допуска обвиняемият да се откаже и от устен превод на актовете и документите по чл. 395а НПК (това са актовете и документите по чл. 55, ал. 4 от НПК, изброени изчерпателно по-горе).

По отношение на приложението на директивата към производството по ЕЗА, следва да се прилага нормата на чл. 66 от ЗЕЗА, според която нормите на НПК се прилагат субсидиарно, доколкото в ЗЕЗА няма специални правила.

Относно изискванията на директивата, свързани с качеството на устния и писмен превод, съответно квалификацията на назначаваните преводачи, в разпоредбата на чл. 403 от Закона за съдебната власт²⁶ е създадена нова алинея 2, съгласно която министъра на правосъдието, съгласувано с Висшия съдебен съвет следва да издаде наредба за реда и сроковете за предложения за включване и промени на списъците на специалистите, утвърдени за преводачи; условията на които трябва да отговарят, както и за условията и реда за определяне на техните възнаграждения. В изпълнение на законовата делегация е издадена Наредба Н-1 от 16.05. 2014 г. за съдебните преводачи.²⁷ Според наредбата за всеки съдебен район на окръжен или административен съд се водят регистри, съдържащи списъци на специалистите, утвърдени за съдебни преводачи. Предложенията за включване в списъците на съдебни преводачи могат да правят министерства, ведомства, учреждения, общини, съсловни и други организации и научни институти, както и кандидатите за съдебни преводачи. Предложенията за включване в списъците се правят до председателя на съответния окръжен или административен съд.

Настоящата статия не следва да се разбира в смисъл на призив за въвеждане отново в българското законодателство на спорната фигура на заподозрения – тази фигура съществуваше преди време сред нормите на НПК и справедливо бе заличена на по-късен етап.

²⁵ Маринова, Г. (2014). Директива 2010/64/ЕС на Европейския парламент и Съвета от 20 октомври 2010 година относно правото на устен и писмен превод в наказателното производство и транспонирането ѝ в българското законодателство. Норма, № 4, 69 – 82.

²⁶ Обнародван в ДВ, бр. 64 от 7.08.2007 г., последно изм. и доп. ДВ, бр. 18 от 1.03. 2024 г.

²⁷ Наредба Н-1 от 16.05.2014г. за съдебните преводачи, Обн. ДВ бр.43 от 23 май, 2014 г.

Библиография

Вучков, В. (2023). *Доказателствени средства в наказателното производство – същност и видове*. София: Сиела, 114 – 274.

Вучков, В. (2024). *Наказателен процес (профилиран учебник за полицейски служители на младши изпълнителски длъжности)*. София: Св. Георги Победоносец, 36 – 43; 84 – 94; 220 – 224.

Маринова, Г. (2014). Директива 2010/64/ЕС на Европейския парламент и Съвета от 20 октомври 2010 година относно правото на устен и писмен превод в наказателното производство и транспонирането ѝ в българското законодателство. *Норма*, № 4, 69 – 82.

Недялкова, Ел. (2023). Процесуални права на обвиняемите лица в наказателното право на Европейския съюз. *Сборник научни трудове от Международна научна конференция „Права и сигурност“*. София: Нов български университет, 153 – 155.

ЕСПЧ № 13205/07, 5 януари, 2010 г., (Diallo срещу Швеция)

ЕСПЧ № 22575/08, 4 ноември, 2010 г., (Katnitsh срещу Франция)

ЕСПЧ № 318114/03, 21 декември, 2010 г., (Хованезиан срещу България)

ЕСПЧ № 35292/05, 5 април, 2011 г., (Saman срещу Турция)

ЕСПЧ № 45440/04, 14 октомври, 2014 г., (Baytar срещу Турция)

Конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, изменена с протоколи № 11 и № 14, Рим, 4.11. 1950 г.

Харта на основните права на Европейския съюз от 2000 г.; Официален вестник на Европейския съюз, С 364/1 от 18.12. 2000 г.

Консолидирана версия на Договор за Европейския съюз и Договор за функциониране на Европейския съюз; Официален вестник на Европейския съюз, С 115 от 9.05. 2008 г.

Резолюция на Съвета от 30.11. 2009 г. относно пътна карта за укрепване на процесуалните права на заподозрените лица или на обвиняеми в рамките на наказателното производство; Официален вестник на Европейския съюз, С 295/1, 4.12. 2009 г.

Директива 2010/64/ЕС на Европейския парламент и Съвета от 20.10. 2010 г. относно правото на устен и писмен превод в наказателното производство; Официален вестник на Европейския съюз L 280/1 от 26.10. 2010 г.

Зелена книга относно прилагането на законодателството на Европейския съюз в областта на задържането, Брюксел, 14.06. 2011 г. (СОМ) 2011 327

Директива 2010/13/ ЕС на Европейския парламент и Съвета от 22 май, 2012 г. относно правото на информация в наказателното производство; Официален вестник на Европейския съюз L 142/1 от 01.06. 2012 г.

Директива 2013/48/ЕС на Европейския парламент и Съвета от 22 октомври, 2013 г. относно правото на достъп до адвокат в наказателното производство и правото на комуникация при задържане; Официален вестник на Европейския съюз L 294/1 от 6.11. 2013 г.

Наказателно-процесуален кодекс (НПК), Обн. ДВ, бр. 86 от 28.10.2005 г., в сила от 29.04. 2006 г.; последно изм. и доп. ДВ, бр. 39 от 1.05. 2024 г.

Закон за изменение и допълнение на НПК (ЗИДНПК) – Обн. ДВ, бр. 21 от 8.03. 2014 г.

Наредба Н-1 от 16.05. 2014 г. за съдебните преводачи – Обн. ДВ, бр. 43 от 23.05. 2014 г.

PROCEDURAL RIGHTS OF THE SUSPECTED AND ACCUSED PERSONS IN THE CRIMINAL PROCEEDINGS IN THE EUROPEAN UNION. THE RIGHT TO INTERPRETATION AND TRANSLATION

Vihra Pophristova²⁸

Abstract: Article 82(2) of the Treaty on the Functioning of the European Union provides for the establishment of harmonised minimum standards which must be applied in both domestic and cross border cases to the treatment of suspects, accused and victims of crime. The necessary approximation of legislation would facilitate cooperation between competent authorities, and at the same time the extent of mutual recognition is very much dependent on a number of parameters, which include mechanisms for safeguarding the rights of sus-

pected or accused persons and common minimum standards necessary to facilitate the application of the principle of mutual recognition.

On October 20th 2010 the European Parliament and Council agreed on the Directive 2010/64/EU on the Right to Interpretation and Translation in criminal proceedings. The ratio legis of this directive is that common minimum rules should add to increased confidence in the criminal justice systems of all Member States.

Keywords: accused persons, mutual recognition, procedural rights.

²⁸ Prosecutor in Sofia District Prosecutor's office; PhD candidate in Criminal procedure at the Academy of the Ministry of Interior, e-mail: vihrapophristova@abv.bg